

The Office Of The Principal and Vice - Chancellor

PHUROFESA VHO MANDLA MAKHANYA, ṬHOHO YA
TSHIKOLO NA MUFARISATSHANTSELA
YUNIVESITHI YA AFURIKA TSHIPEMBE
SESHENI YA U THOMA YA U ṬANGANEDZA: SEMINA NA
U RWELAṬARI BUGU

*U ya kha Tshanduko Yunivesithi ya Afurika Tshipembe na
Yunivesithi dza Tshipembe ha Afurika: U fhaṭa Yunivesithi ya
Afurika: Kale, Zwino na Tshifhingani tshiḍ aho*

Holo ya Vhutendelamulayo,
Khamphasini ya Muckleneuk Unisa

7 Khubvumedzi

2018

- Mutshimbidza mushumo, Dokotela Vho Somadoda Fikeni, Mulangi: Thandela dzo khetheaho na mueletshedzi wa Tshikolo na Mufarisatshantseja
- Phurofesa Vho R Viljoen, Mudzulatshidulo wa Muhasho wa Divhazwakale na Murangaphanda wa Thandela
- Phurofesa Vho A Manson, muñwali wa khandiso
- Miradzo ya Khorondangi ya Unisa na Ndangulo nyengedzedzwa
- Vhashelamulenzhe vhashu nga matsheloni ano:
 - o Phurofesa Vho Z Motsa, Mulangi: Mutikedzelo kha Yuniti ya Ndangulo ya Tshanduko
 - o Phurofesa Vho Msila, Mulangi kha Yuniti ya Ndangulo ya Tshanduko
- Muphuresidennde wa NSRC:
Vho Z Sodladla
- Muphuresidennde wa khonivekshesheni Muphuresidennde: Vho S Mhlungu
- Mudzulatshidulo wa NEHAWU:
Vho L Hontoti
- Mudzulatshidulo wa APSA:

Vho JJ Jonker

- Mudzulatshidulo wa Foramu ya Vhafumakadzi vha Unisa: Dokotela Vho S Kumalo
- Muphuresidennde wa Foramu ya Vharema: Phurofesa Vho H Mogashoa
- Vhashumi vha Unisa na matshudeni
- na khwairi yashu ya Unisa

Ndi khou vha ṭanganedza vhoṭhe kha heli ḁ uvha ḁa tshimedzi. Zwiga zwa mvusuludzo zwi hoṭhe hoṭhe, Musi ri tshi khou lindela midzhakaranda ya u naka uri i thathabe i vhe maluvha hu si kale kha honouno ṁwedzi na nga Tshimedzi, Ndi khou humbula u kovhana maṁwe mafhungo ane a takadza na u sedzulusa zwithu zwi si zwingana.

Miri ya midzhakaranda i na ḁivhazwakale ine ya takadza Afurika Tshipembe. Vhubvo hayo ndi Amerika Tshipembe, ḁivhazwakale

yayo Afurika Tshipembe i nga wanala u bva murahu nga vho 1880, musi i tshi ṭundwa u bva Argentina na nga murahu u bva Brazil. Phanḍa ha u tumbulwa ha musuku ngei Witwatersrand nga 1886, ho vha hu na vhorabulasi vho vhalaho vhe vha vha vha kha vhupo honoho vho ḍaho na mbeu u bva Cape vha ṭavha miouku, walunati na – miri yashu ya midzhakaranda. Nga yeneyo ṇila, ramabindu wa miri Vho William Nelson, vhe bindu ḷavho ḷa vha ḷi tshi ḍivhea sa Nelsonia Nurseries, vha mbo ṭavha miri *kḥilomitha dzine dza swika 106* zwi ṭiṛaṭani kha nyinga ḍorobo ntswa yo thoñwaho ya Kensington (ngei Johannesburg). Mushumo wo dzhia miñwedzi ya rathi u u ṭhaphudza, ine ya vha tsumbo na u swikelela huhulu. Zwo dovha zwa tendisea uri nga vho 1880 miri mivhili ya midzhakaranda yo thoma u ṭavhiwa ngadeni ya *Myrtle Lodge*, hune ṇamusi tsha vha Tshikolo tsha Sunnyside ngei Arcadia. Hu dovha ha vha na tshiga tsho itwaho u humbula tshifhinga itshi.

Zwino ndi khou hambula uri ro vha ro kholonaiziwa nga midzhakaranda! – arali izwo zwo vha zwo lingana, ngei Groenkloof, hu na miri ya midzhakaranda *mitshena* ine ya lingana 100, yo tundiwaho nga vhadzulapo vha Pretoria. A hu na thod ea ya u amba zwinzhi zwothe zwo pfala.

Ri nga hambulela uri midzhakaranda yo vha hone minwaha ya 138, arali ri tshi khou hambula uri ndi tshifhinga tshilapfu, ri khou tea u hambula uri Unisa yo vha hone *minwaha ya 145*. Ri khou pembelela zwenezwo zwazwino! Ee, Unisa yo rangela midzhakaranda ya Gauteng ine ya divheswa nga maand a. Sa musid midzhakaranda ina divhazwakale ine ya takadza – sa musid yo sia khando dza tshothe dza miri Gauteng na kha mbonalo ya Afurika Tshipembe, nga zwenezwo na Unisa yo ita vho zwenezwo – fhedzi yashu ndi *khando ya pfunzo* ndi do amba uri ina masiandaitwa mahulwane ane a amba kha mveledziso ya shango lashu

Uri ndeme ya masiandaitwa aya a hani, na uri nganetsholo ya Unisa na divhazwakale zwo phadalala hani minwaha heyi ya 145 yo

fhiraho ndi thero ine ya nga fhedza ḍuvha lothe – u fhirisa u thomani. Ho vha na khandiso tshifhinganani tsho fhelaho dze dza rekhoda ḍivhazwakle yashu, fhedzi nyimele ine ya vha hone i khwaṭhisedza u thivhelwa ha ṭhalutshedzo yo fheleaho. Unisa yo vha na uri i kha ḍi fhirisa zwenezwi. Ḍivhazwakale yashu ya miṅwaha u bva tsha khandiso ya u fhedzisela nga Vho Boucher (1973) a yo ngo wana vhulamukanyi ho i teaho. U bva kha tshiimiswa tshine tsha bva kha muvhuso wa khethano nga muvhala u bva 1948 u swika mathomoni a 1990, Unisa yo khwinisa na u shanduka u ya kha yunivesithi ine ya sumbedza na u ṭuṭuwedza vhuvha na zwiṭaluli zwa tshitshavha tsha demokhirasi. Tshiimo tsha demokhirasi tsha zwino Unisa tsho shanduka nga maanḍa zwi tshi ya kha tshiṭirathedzhi, na u tea hayo kha lushaka, dzhango na shango lothe na khandi, vhurangaphanḍa hayo na ndangulo na vhashumi vhayo na tshivhalo tsha matshudeni. Ndi

nganetshelo ine ya tea u anetshelwa na uri tshifhinga tsha u anetshela ndi tshino.

Divhazwakale ya Unisa i na ndima nnzhi, ndi a divha uri nga inwe datumu tshifhingani tshidaho, musi yunivesithi i tshi khou bvela phanda na u shanduka, hu dovha na inwe bugu ine ya do rwelwatarari ine ya do dodombedza inwe ndima, nga maanda ine ya do anetshela mushumo wa vharangaphanda vha matshudeni na madzangano a vhashumi kha mvelaphanda yashu. Zwazwino, naho zwo ralo, kha ri pembelele magumo a heyi thandela ya ndeme ya tshiimiswa na u rwelwatarari ha heyi bugu i songo dowealeho.

Vhashumisani, ndo takala nga maanda u vha tshipida tsha u relwawatarari ha heyi bugu na therisano ine ya do farwa namusi. Ndi khou tama u fululedza muñwe na muñwe we a dzhenelela kha u bveledziswa hayo, u bva kha

vhalanguli vha thandela, u ya kha muñwali, na vhavhalululi na vhaandadzi.

Sesheni heyi ya nga matsheloni i vhumba tshipidza tsha u thoma tsha mbekanyamushumo yashu kha “u fhatza yunivesithi ya u guda u kule”. Nga vhuya namusi, ri dzo ya kha sesheni ya vhuvhili yo sedzaho kha *“Tshanduko kha yunivesithi dza Afrika: zwino na tshifhingani tshidzaho.”* Ndi khou vha tutuwedza uri vha dzule kha khuvhangano heyi yothhe.

Ndi khou vha ramba vhothe uri vha dzule vha digedze kha vhumambo uhu ha divhazwakale na therisano ro zwi lavhelelaho.

Ndi a livhuwa.